

Οι σημειώσεις από την αγγλική μετάφραση της “Κοινωνίας του Θεάματος” από τον Ken Knabb, εκδόσεις “Bureau of Public Secrets”, κεφάλαιο 4

73. Η πραγματική κίνηση που μετασχηματίζει τις υπάρχουσες συνθήκες: Πβλ. Μαρξ και Ένγκελς: *Η Γερμανική Ιδεολογία* (Μέρος Ι, κεφ. 2, ενότητα 5): “Για μας ο κομμουνισμός δεν είναι μια κατάσταση πραγμάτων που πρέπει να εγκαθιδρυθεί, ένα ιδεώδες στο οποίο θα πρέπει να προσαρμοστεί η πραγματικότητα. Αυτό που ονομάζουμε κομμουνισμό είναι η πραγματική κίνηση που διαλύει τις υπάρχουσες συνθήκες”. **Κάθε στατική τάξη κατέρρευσε σε σκόνη:** Πβλ. Μαρξ και Ένγκελς *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* (Μέρος 1): “Ό,τι είναι στέρει λιώνει στον αέρα, ό,τι είναι ιερό βεβηλώνεται και ο άνθρωπος αναγκάζεται επιτέλους να αντιμετωπίσει τις πραγματικές συνθήκες της ζωής του, και τις σχέσεις του με το είδος του, με ένα καθαρό και διαφωτιστικό τρόπο”.

74. αναγκασμένοι να δουν τις σχέσεις τους με έναν ξεκάθραο και διαφωτιστικό τρόπο: δείτε την προηγούμενη παραπομπή από το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*. **Το τελευταίο ασυνείδητο μεταφυσικό όραμα της ιστορικής εποχής:** δηλ. Την φιλοσοφία της ιστορίας του Χέγκελ.

76. Χέγκελ: Georg Wilhelm Friedrich Hegel (1770-1831), Γερμανός φιλόσοφος. Αν και είναι δυνατό να κατανοήσουμε το μεγαλύτερο μέρος της Κοινωνίας του Θεάματος χωρίς να ξέρουμε τίποτα για τον Χέγκελ, μια κάποια οικειότητα με το έργο του είναι χρήσιμη για καθέναν που επιθυμεί να εμπλακεί με τον διαλεκτικό τύπο της ριζοσπαστικής δράσης που εγκαινιάστηκε από τον Μαρξ και αναπτύχθηκε περαιτέρω από τους καταστασιακούς. Αυτή η διαλεκτική μέθοδος που ο Alexander Herzen¹ κάλεσε ως “η άλγεβρα της επανάστασης”², διατέμνει την παραδοσιακή λογική, εκφράζοντας τον δυναμικό τρόπο με τον οποίο τα πράγματα αλληλεπιδρούν, πώς διαιρούνται, συγχωνεύονται, αναπτύσσονται, φθείρονται και μετασχηματίζονται, μερικές φορές στα αντίθετά τους. Επειδή το μεγαλύτερο κομμάτι του έργου του Χέγκελ είναι αρκετά δύσκολο, σχόλια και άλλες δευτερεύουσες αναγνώσεις είναι σχεδόν απαραίτητες. Ένα καλό σημείο για να ξεκινήσει κανείς είναι το “*Hegel: A Very Short Introduction*” του Peter Singer. Ένα πιο ουσιαστικό έργο που τοποθετεί τον Χέγκελ στο ιστορικό συγκείμενό του είναι το *Reason and Revolution: Hegel and the Rise of Social Theory* του Μαρκούζε. Η *Φιλοσοφία της Ιστορίας* είναι ίσως το πιο βατό έργο του Χέγκελ: το γεγονός ότι καταπιάνεται με συγκεκριμένα ιστορικά γεγονότα μπορεί να σας βοηθήσει να δείτε πώς εκφράζονται στην πράξη οι ιδέες του. Η μόνη μετάφραση των απάντων του είναι μάλλον παλιά και βασίζεται σε μια παρωχημένη γερμανική έκδοση, αλλά υπάρχει μια καλή σύγχρονη έκδοση της Εισαγωγής, που έχει εκδοθεί με τον τίτλο: *Lectures on the Philosophy of World History: Introduction* (Cambridge University Press, 1975, μετάφραση H.B. Nisbet). Πιο δύσκολο, αλλά πολύ πλούσιο, είναι το έργο η *Φαινομενολογία του Πνεύματος*. Προτιμώ την έκδοση με αυτόν τον τίτλο (Oxford University Press, 1977, μετάφραση από τον A.V. Miller με σχόλια του J.N. Findlay) από την παλιότερη μετάφραση του J.B. Baillie με τον τίτλο *Η Φαινομενολογία του Νου* (Allen & Unwin/Humanities Press, 1949). Το *Hegel: Texts and Commentary* (Anchor, 1966) του Walter Kaufmann περιέχει μια σχολιασμένη μετάφραση του Προλόγου. **Το ζήτημα δεν ήταν πλέον να ερμηνεύσουμε τον κόσμο, αλλά να ερμηνεύσουμε τον μετασχηματισμό του κόσμου:** Πβλ. Μαρξ “*Θέσεις για τον Φόουερμαχ*”: “οι φιλόσοφοι έχουν μόνο ερμηνεύσει τον κόσμο με διάφορους τρόπους· το ζήτημα τώρα είναι να τον αλλάξουμε”. **η συνείδηση που φτάνει πάντα πολύ αργά:** Πβλ. την Εισαγωγή στην *Φιλοσοφία του Δικαίου* του Χέγκελ: “Όσον αφορά την προσπάθεια να διδάξει τον κόσμο τι θα έπρεπε να είναι, γι’ αυτόν τον σκοπό η φιλοσοφία φτάνει

¹ Στμ. Aleksandr Ivanovich Herzen (1812 - 1870) Ρώσος συγγραφέας και στοχαστής γνωστός ως ο “πατέρας του ρώσικου σοσιαλισμού” και ένας από τους πατέρες του αγροτο-λαϊκισμού (ιδεολογικός πρόδρομος των *Ναρόντικων*, των *Σοσιαλεπαναστατών*, των *Trudoviks* και του αγροτικού Αμερικανικού Λαϊκού Κόμματος). Θεωρείται υπεύθυνος για τη δημιουργία ενός πολιτικού κλίματος που οδήγησε στη χειραφέτηση των δουλοπάροικων το 1861. Η αυτοβιογραφία του *My Past and Thoughts*, θεωρείται συχνά ως το καλλίτερο δείγμα αυτού του είδους στην ρώσικη λογοτεχνία. Εξέδωσε επίσης την σημαντική κοινωνική νουβέλα *Τις Πταίει*; (1845–46). Για την *άλγεβρα της επανάστασης* δείτε το λήμμα: <https://www.britannica.com/biography/Aleksandr-Ivanovich-Herzen>.

² Στμ. Με τον τίτλο αυτό υπάρχει το έργο του John Rees: “*The Algebra of Revolution: The Dialectic and the Classical Marxist Tradition*”.

πάντα πολύ αργά. Ως η σκέψη του κόσμου, εμφανίζεται μόνο όταν η πραγματικότητα είναι ήδη εκεί”. **οι αστικές επαναστάσεις του 17ου και του 18ου αιώνα:** κυρίως στην Αγγλία (1640-1660 and 1688), στην Αμερική (1775-1788) και τη Γαλλία (1789-1799). **Karl Korsch³, “Θέσεις για τον Χέγκελ και την Επανάσταση”:** αυτό το σύντομο αλλά πολύ μεστό και περιεκτικό κείμενο μπορεί να βρεθεί στο Douglas Kellner (εκδ.), *Karl Korsch: Revolutionary Theory* (University of Texas Press, 1974, σελ. 277-278) και δικτυακά στο: www.bopsecrets.org/CF/korsch.htm. “η αποθέωση των υπαρχουσών συνθηκών”: άλλη μια αναφορά από το κείμενο του Κορς. **απόλυτα ηρωϊκή δύναμη που έχει κάνει αυτό που θέλει και θέλει αυτό που έχει κάνει:** Πβλ. Χέγκελ: *Εγκυκλοπαίδεια* (Τόμος Ι, #140): “οι μεγάλοι άντρες θέλησαν αυτό που έκαναν, και έκαναν αυτό που θέλησαν”. **μόνο που το δικαστήριο στο οποίο θα μπορούσε να κριθεί η αλήθεια είναι κλειστό:** Πβλ. το ποίημα “*Παραίτηση*” του Friedrich Schiller⁴ (1786): “Η παγκόσμια ιστορία είναι το δικαστήριο που κρίνει τον κόσμο”, αναφέρεται στην *Φιλοσοφία του Δικαίου* του Χέγκελ (#340).

77. η ιστορική σκέψη δεν έχει ξεχαστεί: Πβλ. Χέγκελ: *Ιστορία της Φιλοσοφίας* (Τόμος ΙΙΙ): “Το Πνεύμα μοιάζει συχνά να έχει ξεχαστεί και να χάνει τον εαυτό του, αλλά ενδόμυχα/εσωτερικά αντιτιθέμενο στον εαυτό του, δουλεύει ενδογενώς πάντα προς τα μπροστά όπως λέει ο Άμλετ για το φάντασμα του πατέρα του, “Καλά τα κατάφερεις, παλιέ τυφλοπόντικα” - μέχρι που έχοντας ενδυναμώσει τον εαυτό του χωρίζει στα δυο την κρούστα της γης που το διαχώρισε από τον ήλιο του, την Έννοιά του, έτσι που η γη θρυμματίζεται σε σκόνη”. **Το συμπέρασμα αυτής της σκέψης:** δηλ. Το ιδεαλιστικό φιλοσοφικό συμπέρασμα του Χέγκελ. **η μέθοδός του:** η διαλεκτική μέθοδος του Χέγκελ.

78. Στίρνερ: Max Stirner⁵ (1806-1856), Γερμανός ατομικιστής αναρχικός φιλόσοφος, συγγραφέας του *The Ego and His Own*. **Μπακούιν:** Μιχαήλ Μπακούιν (1814-1876), Ρώσος αναρχικός επαναστάτης, συνεργάτης και στη συνέχεια αντίπαλος του Μαρξ μέσα στην Πρώτη Διεθνή. **Μαρξ:** Καρλ Μαρξ (1818-1883), Γερμανός επαναστάτης. Η βιβλιογραφία σχετικά με το έργο του Μαρξ είναι αχανής, και στο μεγαλύτερο μέρος της μη αξιόπιστη (οτιδήποτε υπονοεί ότι ο Μαρξ είχε την οποιαδήποτε σχέση με τα λεγόμενα “μαρξιστικά” ή “κομμουνιστικά” καθεστώτα είναι εντελώς αναξιόπιστο). Μια εξαιρετική γενική εισαγωγή είναι το έργο του Κορς *Karl Marx* (1938). Το βιβλίο του Κορς έχει εξαντληθεί αλλά μπορεί να βρεθεί στον ιστότοπο www.bopsecrets.org/CF/korsch-karlmarx.htm.

79. Μπερνστάιν: Το βιβλίο του Μπερνστάιν: *Die Voraussetzungen des Sozialismus und die Aufgaben der Sozialdemokratie* (“Τα προαπαιτούμενα του Σοσιαλισμού και τα Καθήκοντα της Σοσιαλδημοκρατίας”) εκδόθηκε το 1899, και οι “αναθεωρητικές” του θέσεις προκάλεσαν ένθερμες αντιπαραθέσεις για πολλά χρόνια αργότερα. Έχει μεταφραστεί ως *Evolutionary Socialism* και πιο πρόσφατα ως *The Preconditions of Socialism*. **1847 Μανιφέστο:** δηλ. Το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο*. **Ένγκελς:** Friedrich Engels (1820-1895), Γερμανός επαναστάτης, ο επιστήθιος συνεργάτης του Μαρξ.

80. “διάσωση”...με “μεταμόσχευση”: Πβλ. Κορς “*Θέσεις στον Χέγκελ και την Επανάσταση*”: “Η προσπάθεια που έγινε από τους θεμελιωτές του επιστημονικού σοσιαλισμού να διασώσουν την υψηλή τέχνη του διαλεκτικού σκέπτεσθαι μεταμοσχεύοντάς την από την γερμανική ιδεαλιστική φιλοσοφία στην υλιστική σαντίληψη της φύσης και της ιστορίας, από την αστική στην προλεταριακή θεωρία της επανάστασης, εμφανίζεται, τόσο ιστορικά όσο και θεωρητικά, σαν ένα μεταβατικό βήμα μόνο. Αυτό που έχει επιτευχθεί δεν είναι μια θεωρία της προλεταριακής επανάστασης που αναπτύσσεται στη δική της βάση, αλλά μιας προλεταριακής επανάστασης που αναδύεται από την αστική επανάσταση· μια θεωρία, συνεπώς, που από κάθε άποψη, στο

3 Στμ. Καρλ Κορς: Γερμανός θεωρητικός του Μαρξισμού (1886 – 1961). Μαζί με τον Γκέοργκ Λούκατς, ο Κορς θεωρείται μια από τις πιο σημαντικές μορφές που έθεσαν τα θεμέλια για τον *Δυτικό Μαρξισμό* την δεκαετία του 1920.

4 Στμ. Φρίντριχ Σίλλερ, διάσημος Γερμανός ποιητής, φιλόσοφος, συγγραφέας και γιατρός. Συνδέθηκε με μια πολύ παραγωγική αν και πολύπλοκη σχέση με τον Γκαίτε.

5 Στμ. *Johann Kaspar Schmidt* (1806 - 1856), γνωστότερος ως Max Stirner, γερμανός φιλόσοφος. Συχνά θεωρείται ως ένας από τους προδρόμους του μηδενισμού, του υπαρξισμού, της ψυχαναλυτικής θεωρίας, του μεταμοντερνισμού και του αναρχισμού, ιδιαίτερα του αναρχοατομικισμού. Το κύριο έργο του είναι *The Ego and Its Own*, επίσης γνωστό και ως *The Ego and His Own* (στα γερμανικά *Der Einzige und sein Eigentum*, που κυριολεκτικά σημαίνει *The Only One and His Property*, απόδοση που έχει ακολουθήσει και η ελληνική έκδοση: “Ο Μοναδικός και η Ιδιοκτησία του”, εκδόσεις Θύραθεν, 2005). Το έργο πρωτοεκδόθηκε το 1845 στη Λειψία.

περιεχόμενο και την μέθοδό της, ταλανίζεται ακόμα από τα εκ γενετής σημάδια του Ιακωβινισμού, δηλαδή της επαναστατικής θεωρίας της αστικής τάξης”. **οι πληγές της ιστορίας δεν αφήνουν σημάδια**: Πβλ. Χέγκελ *Η Φαινομενολογία του Πνεύματος* (Miller #669, σελ. 407; Baillie, σελ. 676): “Τα τραύματα του Πνεύματος επουλώνονται, και δεν αφήνουν πίσω σημάδια”. “**Από όλα τα εργαλεία...είναι η ίδια η τάξη**”: Αναφορά από την *Αθλιότητα της Φιλοσοφίας*⁶ του Μαρξ (κεφ. 2).

81. “Αναγνωρίζουμε μόνο μια επιστήμη: την επιστήμη της ιστορίας”: αναφορά από την *Γερμανική Ιδεολογία* των Μαρξ και Ένγκελς (Μέρος I, κεφ. 1, ενότητα 1).

83. Ουτοπικοί σοσιαλιστές: ιδιαίτερα οι Henri de Saint-Simon⁷ (1760-1825), Charles Fourier⁸ (1772-1837) και Robert Owen⁹ (1771-1858), των οποίων οι θεωρίες αντιπαρατίθονταν με τον “επιστημονικό σοσιαλισμό” των Μαρξ και Ένγκελς (δείτε Ένγκελς: *Σοσιαλισμός: Ουτοπικός και Επιστημονικός*¹⁰). **άοπλοι προφήτες**: ο Μακιαβέλλι συγκρίνει “οπλισμένους” και “άοπλους” προφήτες στο Κεφάλαιο 6 του *Ηγεμόνα*. **Sombart: Η αναφορά είναι από το** Κεφάλαιο 2 του *Σοσιαλισμός και το Σοσιαλιστικό Κίνημα* τον 19ο αιώνα (1896) του of Werner Sombart.¹¹ Ο Sombart δεν παρουσιάζει την δική του άποψη, αλλά παραφράζει ειρωνικά τις απόψεις των ουτοπικών σοσιαλιστών. **δεν συμπεριλαμβάνει την επίγνωση...να την επανενδυναμώσει**: Πβλ. Sombart, ό.π.: “Στο βαθμό που οι ακόλουθοι του [Owen] υποθέτουν ότι η παρούσα τάξη πραγμάτων δεν είναι τίποτα άλλο από ένα λάθος, ότι μόνο γι’ αυτόν τον λόγο οι άνθρωποι βρίσκουν τον εαυτό τους στην τωρινή τους θέση, ότι η αθλιότητα βασιλεύει στον κόσμο επειδή ο άνθρωπος δεν έχει μάθει μέχρι τώρα πώς να τον κάνει καλλίτερο – αυτό είναι λάθος. Οι ουτοπιστές αποτυγχάνουν να δουν, μέσα στην αισιοδοξία τους, ότι ένα κομμάτι αυτής της κοινωνίας κοιτάζει το στάτους κβο ως εντελώς ικανοποιητικό και δεν επιθυμεί καμιά αλλαγή, ότι αυτό το κομμάτι έχει επίσης ένα συμφέρον στη διατήρησή του, και ότι πάντα προκύπτει μια συγκεκριμένη κατάσταση της κοινωνίας επειδή τα πρόσωπα που ενδιαφέρονται γι’ αυτήν έχουν την εξουσία να την διατηρούν”. **Σορέλ**¹²: το έργο του Georges Sorel *Matériaux d’une théorie du prolétariat* (1919) δεν έχει μεταφραστεί στα αγγλικά αλλά μερικές ενότητες συμπεριλαμβάνονται στο: *From Georges Sorel: Essays in Socialism and Philosophy* (Oxford University Press, 1976, εκδ. John L. Stanley).

84. “ιδεολογικοποίηση”: Με τον κίνδυνο της υπεραπλούστευσης, μπορεί να ειπωθεί ότι τόσο για τον Μαρξ όσο και για τον Ντεμπόρ η ιδεολογία αναπαριστά μια στερεοποίηση/παγιοποίηση της σκέψης ή της θεωρίας σε δόγμα. **Η συνείδηση φτάνει πάντα νωρίς**: Πβλ. την Εισαγωγή στην *Φιλοσοφία του Δικαίου* του Χέγκελ: “η φιλοσοφία φτάνει πάντα πολύ αργά”. “**Η ιστορία**

6 Στμ. Κ. Μαρξ: *Αθλιότητα της Φιλοσοφίας -Απάντηση στο έργο του Προυτόν “Η Φιλοσοφία της Αθλιότητας”*, εκδόσεις Αναγνωστίδη,

7 Στμ. *Ανρί Σαιν-Σιμόν* (1760-1825) [Κλώντ Ανρί ντε Ρουβρουά, κόμης του Σαιν-Σιμόν - πλήρης απόδοση από τα γαλλικά του Claude Henri de Rouvroy, comte de Saint-Simon] υπήρξε σημαίνουσα μορφή των γαλλικών γραμμάτων του 19ου αιώνα. Το έργο του εγγράφεται στη συνέχεια του Εγκυκλοπαιδισμού, “φέρει τα σημάδια” της Γαλλικής Επανάστασης, της Ναπολεόντειας Αυτοκρατορίας, της Παλινόρθωσης και τροφοδοτεί πολλά φιλοσοφικά - πολιτικά ρευμάτα (Φιλελευθερισμός, σαιν-σιμονισμός, θετικισμός, σοσιαλισμός, αναρχισμός, κομμουνισμός). Μέσα από τα έργα του Μαρξ και του Ντυρκέμ, έμεινε γνωστός στην σύγχρονη ιστορία της σκέψης είτε ως ένας εκ των “ουτοπιστών προδρόμων” του “επιστημονικού σοσιαλισμού”, είτε ως ένας εκ των θεμελιωτών της γαλλικής κοινωνιολογίας.

8 Στμ. *Σάρλ Φουριέ* (πλήρες όνομα *François Marie Charles Fourier*, 1772 – 1837): σοσιαλιστής φιλόσοφος και διανοητής. Αποκήρυξε τα υπάρχοντα συστήματα και ανέπτυξε μια μορφή *ουτοπικού σοσιαλισμού*. Το πιστεύω του ήταν ότι τα ένστικτα του ανθρώπου σωστά διοχετευμένα θα οδηγούσαν στην κοινωνική αρμονία. Για να επιτευχθεί αυτό, έπρεπε να καταστραφούν αρκετοί από τους πλασματικούς περιορισμούς του πολιτισμού.

9 Στμ. *Robert Owen*: (1771 – 1858), Ουαλός κοινωνικός μεταρρυθμιστής και ένας από τους θεμελιωτές του ουτοπικού σοσιαλισμού και του συνεταιριστικού κινήματος. Εργάστηκε στις κλωστοϋφαντουργίες του Μάντσεστερ πριν χτίσει ένα μεγάλο εργοστάσιο στο New Lanark της Σκωτίας. Το 1824, ο Owen ταξίδεψε στην Αμερική για να επενδύσει το μεγαλύτερο μέρος της περιουσίας του σε μια πειραματική αποικία με 1000 μόνο μέλη στις όχθες του ποταμού Wabash στην Ινδιάνα, που ονομαζόταν Νέα Αρμονία. Η Νέα Αρμονία σκόπευε να αποτελέσει μια Ουτοπική κοινωνία.

10 Στμ. Φ. Ένγκελς: *Σοσιαλισμός: Ουτοπικός και Επιστημονικός*, εκδόσεις Μαρξιστικό Βιβλιοπωλείο, 2006.

11 Στμ. *Werner Sombart*: (1863 - 1941) Γερμανός οικονομολόγος και κοινωνιολόγος, επικεφαλής της “*Νεώτερης Ιστορικής Σχολής*” και ένας από τους πιο σημαντικούς κοινωνιολόγους της ηπειρωτικής Ευρώπης στη διάρκεια του πρώτου τετάρτου του 20ου αιώνα.

12 Στμ. *Ζωρζ Σορέλ* (1847-1922): Γάλλος φιλόσοφος και θεωρητικός του επαναστατικού συνδικαλισμού. Η ιδέα του για την ισχύ του μύθου στις ζωές των ανθρώπων ενέπνευσε τόσο τους αναρχικούς και μαρξιστές όσο και τους φασίστες. Αυτή η ιδέα, μαζί με την υπεράσπισή του της βίας, είναι οι σημαντικότερες και πιο αξιωμακρικές συνεισφορές του.

έδειξε...είναι ώριμη”: αναφορά από την *Εισαγωγή* του Ένγκελς στην επανέκδοση, το 1895, του έργου του Μαρξ: *Οι Ταξικοί Αγώνες στη Γαλλία*¹³ (1850).

85. Η γερμανική εργατική τάξη...1848: Δείτε το *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Γερμανία*¹⁴ του Ένγκελς. **Παρισινή Κομμούνα** (1871): Δείτε το: *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία*¹⁵ του Μαρξ και το **“Θέσεις σχετικά με την Παρισινή Κομμούνα”** (*Ανθολογία της ΚΔ*, 314-317· επεκταμένη έκδοση, σελ. 398-401) των Ντεμπόρ, Καγιάτι, Βανεγκέμ.

87. “είτε σε έναν επαναστατικό μετασχηματισμό...των εμπόλεμων τάξεων”: αναφορά από το *Κομμουνιστικό Μανιφέστο* (Μέρος 1). **μελετώντας τον Βοναπαρτισμό...“να καταδικαστεί στον ίδιο πολιτικό εκμηδενισμό με τις άλλες τάξεις”**: Δείτε Μαρξ: *Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη* (κεφ. 4): “Ανάλογα, στιγματίζοντας τώρα σαν “σοσιαλιστικό” αυτό που προηγουμένως εκθείαζε ως “φιλελεύθερο”, η αστική τάξη παραδέχεται ότι τα ίδια τα συμφέροντά της της υπαγορεύουν ότι θα έπρεπε να απελευθερωθεί από τον κίνδυνο της ίδιας της εξουσίας της· ότι για να μπορέσει να αποκαταστήσει την ηρεμία στη χώρα το ίδιο το αστικό της κοινοβούλιο πρέπει να διακοπεί· ότι για να διατηρήσει κοινωνική της εξουσία άθικτη η πολιτική της εξουσία πρέπει να διαρραγεί· ότι οι αστοί σαν άτομα μπορούν να εξακολουθούν να εκμεταλλεύονται τις άλλες τάξεις και να απολαμβάνουν την αδιατάρακτη ιδιοκτησία, οικογένεια, θρησκεία και τάξη μόνο με την συνθήκη ότι η τάξη τους μπορεί να καταδικαστεί στον ίδιο πολιτικό εκμηδενισμό με τις άλλες τάξεις· ότι για να σώσει το πορτοφόλι της πρέπει να στερηθεί το στέμμα”. Το κείμενο του Μαρξ αναλύει τη διαδικασία με την οποία η κοινωνική αστάθεια που ακολούθησε την γαλλική επανάσταση του 1848 έκανε την αστική τάξη να υποστηρίξει το πραξικόπημα του Λουδοβίκου-Ναπολέοντα Βοναπάρτη (ανηψιού του περίφημου στρατηγού Ναπολέοντα).

88. “το αχανές των καθηκόντων του”: Ο Μαρξ χρησιμοποιεί αυτή τη φράση σε πολλά σημεία, πχ. “Οι προλεταριακές επαναστάσεις...οπισθοχωρούν ξανά και ξανά μπροστά στο αχανές των καθηκόντων τους, μέχρι να δημιουργηθεί επιτέλους μια κατάσταση που πηγαίνει πέρα από το σημείο χωρίς επιστροφή” (*Η 18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη*, κεφ. 1). **ενσωματώνει την ίδια της την καινούρια μορφή εξουσίας**: κυριολεκτικά “να είναι η ίδια η εξουσία”. Το νόημα είναι ότι σε αντίθεση με την αστική (ή γραφειοκρατική) κατάληψη της εξουσίας, το προλεταριάτο ως ολότητα θα σχηματίσει έναν καινούριο μη-κρατικό τύπο κοινωνικής οργάνωσης στον οποίον ο καθένας (και συνεπώς κανείς) (δεν) θα είναι “στην εξουσία” - αυτό που οι καταστασιακοί ανέφεραν ως “γενικευμένη αυτοδιαχείριση”. Δείτε τη Σημείωση 179. **Η Ιακωβίνικου-τύπου κατάληψη της εξουσίας**: αναφορά στη Λέσχη των Ιακωβίνων, το ριζοσπαστικό αστικό κόμμα στη διάρκεια της Γαλλικής Επανάστασης που κατέλαβε την κρατική εξουσία το 1793. **για να μεταμφιέσει τους μερικούς στόχους σε γενικούς**: δηλ. Όπως είχε κάνει η αστική τάξη στη διάρκεια προηγούμενων επαναστάσεων (πχ. απαιτώντας απεριόριστη οικονομική ελευθερία στο όνομα της “Ελευθερίας”).

89. σε ένα γράμμα..που συνόδευε ένα άρθρο που επανεξέταζε το Κεφάλαιο: ακριβέστερα, το γράμμα του Μαρξ συμπεριελάμβανε κάποιες προτάσεις για μια τέτοια επανεξέταση, τις οποίες ήλπιζε ότι ο Ένγκελς θα ανέπτυσσε και θα υπέβαλλε.

90. η θεωρία της πράξης επιβεβαιώνεται καθώς γίνεται πρακτική θεωρία: ο Ντεμπόρ λέει ότι αυτή είναι μια μεταστροφή από το *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση* του Λούκατς. **Τα σοβιέτ...δεν ήταν μια θεωρητική ανακάλυψη**: Το πρώτο σοβιέτ (η ρώσικη λέξη για το “συμβούλιο”) δημιουργήθηκε αυθόρμητα από απεργούς εργάτες στη διάρκεια της Ρωσικής επανάστασης του 1905. Κανείς ριζοσπάστης θεωρητικός δεν είχε προειδεί αυτή την μορφή λαϊκής αυτο-οργάνωσης όσο προφανής και αν φαινόταν αναδρομικά. **Η πιο προχωρημένη θεωρητική της αλήθεια...ήταν η ίδια η ύπαρξή της στην πράξη**: Πβλ. Μαρξ: *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία* (ενότητα 3): “Το μεγαλύτερο κοινωνικό μέτρο της Παρισινής Κομμούνας ήταν η ίδια η πρακτική της ύπαρξή”.

91. Πρώτη Διεθνής: Η Διεθνής Ένωση Εργατών, που ιδρύθηκε στο Λονδίνο το 1864 και διαλύθηκε το 1870 σαν συνέπεια του σχίσματος ανάμεσα στην μαρξιστική και την μπακουνινική φράξια. **η συνειδητή αυτο-χειραφέτηση της εργατικής τάξης**: Πβλ. Την εισαγωγική γραμμή του “Κανονισμού” της Πρώτης Διεθνούς: “Θεωρώντας ότι η χειραφέτηση των εργαζόμενων τάξεων

13 Στμ. Κ. Μαρξ: *Οι Ταξικοί Αγώνες στη Γαλλία από το 1848 έως το 1850*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 2000.

14 Στμ. Φ. Ένγκελς: *Επανάσταση και Αντεπανάσταση στην Γερμανία*, εκδόσεις Ειρήνη, 1975.

15 Στμ. Κ. Μαρξ: *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία*, εκδόσεις Σύγχρονη Εποχή, 2011.

πρέπει να κατακτηθεί από τις ίδιες τις εργαζόμενες τάξεις...” “...**αόρατοι καπετάνιοι κατευθύνουν την επανάσταση...μέσα από τη συλλογική δικτατορία της Συμμαχία**”: παραπομπή από το γράμμα του Μπακούνιν στον Albert Richard (Αύγουστος 1870), παρμένο από το Sam Dolgoff (εκδ.), *Bakunin on Anarchy* (Vintage, 1971, σελ. 177-182). Η “Συμμαχία” ήταν η μυστική οργάνωση του Μπακούνιν, η *Διεθνής Συμμαχία για την Σοσιαλδημοκρατία*¹⁶ (Κοινωνική Δημοκρατία). **δύο ιδεολογίες της επανάστασης της εργατικής τάξης ήρθαν αντιμέτωπες μεταξύ τους...το αποτέλεσμα ήταν πολύ διαφορετικό από αυτό που είχε επιδιωχθεί**: Πβλ. την Εισαγωγή του Ένγκελς στην επανέκδοση του *Εμφυλίου Πολέμου στη Γαλλία* του Μαρξ το 1895: “η Κομμούνια καταναλώθηκε σε μια άκαρπη διαμάχη ανάμεσα στα δυο κόμματα που την διαιρούσαν, του Μπλανκιστές (την πλειοψηφία) και τους Προυντονιστές (την μειοψηφία), καμιά από τις οποίες δεν ήξερε τι έπρεπε να γίνει”.

92. Αναρχισμός: Για μια καλή ιστορική επισκόπηση, δείτε Daniel Guérin: *No Gods, No Masters: An Anthology of Anarchism* (AK Press, 2010, μεταφρασμένο από τον Paul Sharkey). Μια άλλη πιο εκλεκτική και θεματικά οργανωμένη συλλογή είναι το: *Patterns of Anarchy* (Anchor, 1966, εκδ. Leonard Krimerman και Lewis Perry). **Οι αναρχικοί πασχίζουν να πραγματώσουν ένα ιδεώδες**: Πβλ. Μαρξ: *Ο Εμφύλιος Πόλεμος στη Γαλλία* (ενότητα 3): “Οι εργάτες...δεν έχουν ιδεώδη να πραγματώσουν”. **τοποθετεί τα πάντα στο ίδιο επίπεδο και εξαλείφει κάθε σύλληψη ιστορικού κακού**: Στην *Αισθητική* του (Μέρος III, Ενότητα III, κεφ. 1.3(c)), ο Χέγκελο περιγράφει τους κλασσικούς Φλαμανδούς ζωγράφους¹⁷ (Buegel¹⁸, κ.λπ.) ωσάν να αναπαριστούν “την Κυριακή της ζωής που εξισώνει τα πάντα και αφαιρεί κάθε κακό· άνθρωποι που είναι τόσο ολόκαρδα χαρούμενοι δεν μπορεί να είναι εντελώς κακοί και αγενείς”. “Το ιστορικό κακό” (*mal historique*), που θα μπορούσε επίσης να μεταφραστεί ως η “κακή πλευρά της ιστορίας”, αναφέρεται επίσης στην *Αθλιότητα της Φιλοσοφίας* του Μαρξ (κεφ. 2, ενότητα 1, Παρατήρηση 7) όπου, απαντώντας στις απλουστευτικές διακρίσεις του αναρχικού Προυντόν ανάμεσα στην “καλή” και την “κακή” πλευρά διαφόρων ιστορικών φαινομένων, ο Μαρξ παρατηρεί ότι “είναι η κακή πλευρά που κάνει την ιστορία προκαλώντας αγώνες”. **Ομοσπονδία της Jura**¹⁹: καθοδηγούμενο από τους αναρχικούς τμήμα της Πρώτης Διεθνούς με βάση την περιοχή του όρους Jura της Γαλλίας και της Ελβετίας.

94. 1936...κοινωνική επανάσταση: Ο ισπανικός εμφύλιος πόλεμος (1936-1939) ανάμεσα στους φασίστες του στρατηγού Φρανσίσκο Φράνκο και την εκλεγμένη από τον λαό Δημοκρατία συνοδεύτηκε από μια μαζική εμπνευσμένη από τους αναρχικούς επανάσταση σε μια μεγάλη περιοχή της επικράτειας της Δημοκρατίας (ιδιαίτερα στην Βαρκελώνη και στις περιοχές της Καταλωνίας και της Αραγονίας). **υποστηριζόμενη από το εξωτερικό**. Οι δυνάμεις του Φράνκο υποστηρίχονταν από τον Χίτλερ και τον Μουσολίνι. **Το στρατόπεδο της Δημοκρατίας περιελάμβανε διάφορες αστικές δυνάμεις και κρατικίστικα εργατικά κόμματα**: η συμμαχία του Λαϊκού Μετώπου της Δημοκρατίας περιελάμβανε διάφορες φιλελεύθερες αστικές δυνάμεις, ένα μεγάλο Σοσιαλιστικό Κόμμα, ένα μικρότερο επαναστατικό Μαρξιστικό κόμμα (το *POUM*²⁰) και

16 Στμ. *Διεθνής Συμμαχία για τη Σοσιαλδημοκρατία*: διεθνής οργάνωση που ιδρύθηκε από τον Μπακούνιν μαζί με άλλα 79 μέλη τον Οκτώβριο του 1868 ως οργάνωση στο πλαίσιο της Πρώτης Διεθνούς. Η ίδρυση αυτή της Συμμαχίας ως τμήματος της Διεθνούς δεν έγινε δεκτή από την κεντρική επιτροπή της Διεθνούς επειδή η Διεθνής δεχόταν σαν μέλη μόνο εθνικά τμήματα και όχι διεθνείς οργανώσεις. Έτσι η Συμμαχία αυτοδιαλύθηκε και τα διάφορα τμήματα που την αποτελούσαν προσχώρησαν στη Διεθνή μέσα από τα αντίστοιχα εθνικά τμήματα.

17 Στμ.

18 Στμ.

19 Στμ. Η Ομοσπονδία της Γιούρα ήταν το ομοσπονδιακό και αναρχικό τμήμα της Διεθνούς Ένωσης Εργατών (δηλαδή της Πρώτης Διεθνούς), βασισμένη κυρίως στους ωρολογοποιούς της οροσειράς της Jura στην Ελβετία. Ιδρύθηκε το 1870 σε μια συνάντηση στο *Saint-Imier* των τοπικών τμημάτων της Πρώτης Διεθνούς (*IWA*). Αποπέμφθηκε από την Διεθνή, μαζί με άλλα αναρχικά τμήματα, μετά το Συνέδριο της Χάγης, που οδήγησε στη διάσπαση της Διεθνούς. Αναρχικοί μέλη της Ομοσπονδίας της Γιούρα όπως ο *James Guillaume*, θα έπαιζαν έναν σημαντικό ρόλο στην μεταστροφή του Κροπότκιν στον αναρχισμό. Στο *Αναμνήσεις ενός Επαναστάτη* (εκδόσεις Νησίδες, 2003), ο Κροπότκιν γράφει ότι “οι σχέσεις ισοτιμίας που βρήκα στα όρη του Γιούρα, η ανεξαρτησία της σκέψης και της έκφρασης που είδα να αναπτύσσεται στους εργάτες και η απεριόριστη αφοσίωσή τους στον σκοπό είχα μια πολύ δυνατή απήχηση στα συναισθήματά μου· και όταν έφυγα από τα βουνά, μετά από μια βδομάδα παραμονής στους ωρολογοποιούς, οι απόψεις μου για τον σοσιαλισμό είχαν πλέον κατασταλάξει. Ήμουν ένας αναρχικός.”

20 Στμ. *POUM*: το *Εργατικό Κόμμα της Μαρξιστικής Ενοποίησης* (στα ισπανικά: *Partido Obrero de Unificación Marxista*), ήταν ένα ισπανικό κομμουνιστικό κόμμα που σχηματίστηκε στη διάρκεια της *Δεύτερης Δημοκρατίας* και έδρασε κυρίως την περίοδο του Ισπανικού Εμφυλίου. Σχηματίστηκε από την ενοποίηση της *Τροτσκιστικής Κομμουνιστικής Αριστεράς της Ισπανίας* (*Izquierda Comunista de España*, ICE) and the *Μπλοκ Εργατών και Αγροτών*

ένα ακόμα μικρότερο Κομμουνιστικό Κόμμα. **οι αναγνωρισμένοι ηγέτες του έγιναν υπουργοί της κυβέρνησης:** οι αναρχικοί, αν και συνήθως απείχαν από την πολιτική των εκλογών είχαν κατεξάριση υποστηρίξει την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου, εν μέρει επειδή είχε υποσχεθεί την αποφυλάκιση χιλιάδων αναρχικών και άλλων πολιτικών κρατουμένων. Από τη στιγμή που ξέσπασε ο εμφύλιος πόλεμος, οι αναρχικοί διατήρησαν μια άβολη συμμαχία με το δημοκρατικό καθεστώς μέχρι που τελικά δέχτηκαν πισώπλατα τη μαχαιριά (και πάνω απ' όλα από τους Σταλινικούς, που είχαν γρήγορα τρυπώσει και αναρριχηθεί σε θέσεις εξουσίας μέσα στην κυβέρνηση και ιδιαίτερα στην αστυνομία). Για μια περίοδο αρκετών μηνών, τέσσερις από τους προεξέχοντες αναρχικούς ηγέτες ήταν μέλη της δημοκρατικής κυβέρνησης. **καταστρέφοντας την επανάσταση ακόμα κι αν όδευε να χάσει τον εμφύλιο πόλεμο.** Το γαλλικό κείμενο, *pour perdre la guerre civile* (κυριολεκτικά, με σκοπό να χάσει τον εμφύλιο πόλεμο), εμπνέει το επιχείρημα των Σταλινικών ότι ήταν αναγκαίο να καταστραφεί η επανάσταση για να κερδηθεί ο εμφύλιος πόλεμος. Οι Σταλινικοί επέτυχαν το πρώτο μέρος αυτού του προγράμματος αλλά όχι το δεύτερο. Το βιβλίο *Η Ισπανική Επανάσταση και ο Ισπανικός Εμφύλιος* του Burnett Bolloten είναι ίσως η καλλίτερη γενική ιστορική παρουσίαση. Το βιβλίο *Προσκύνημα στην Καταλωνία*²¹ του Τζωρτζ Όργουελ είναι μια καλή από πρώτο χέρι εξιστόρηση. Το *The Anarchist Collectives: Workers' Self-Management in the Spanish Revolution 1936-1939*, Sam Dolgoff (εκδ.), τεκμηριώνει τον πλούτο του λαϊκού πειραματισμού στη διάρκεια της επανάστασης. Αρκετά άλλα βιβλία καταγράφονται στην αναθεωρημένη έκδοση της *Ανθολογίας της ΚΔ* (σελ. 489, Σημείωση 358).

95: Δεύτερη Διεθνής (γνωστή και ως *Σοσιαλιστική Διεθνής*): Ιδρυμένη το 1889, διασπάστηκε ουσιαστικά το 1916 όταν τα περισσότερα από τα μέλη που την συγκροτούσαν εγκατέλειψαν την προηγούμενη διεθνιστική αντιπολεμική πολιτική τους και έσπευσαν να συνταχθούν με τις αντίστοιχες κυβερνήσεις του στη διάρκεια του Πρώτου ΠΠ. **Φουριέ:** Δείτε το *The Utopian Vision of Charles Fourier* (Beacon, 1971, εκδ. Jonathan Beecher και Richard Bienvenu) ή το *Harmonian Man: Selected Writings of Charles Fourier* (Anchor, 1971, εκδ. Mark Poster). **Χρηματιστηριακό Κεφάλαιο:** αναφορά από τον Πρόλογο του βιβλίου του Rudolf Hilferding²² *Das Finanzkapital* (1910). Η παραπομπή αυτή συζητείται εκτενέστερα στο βιβλίο του Κορς *Marxism and Philosophy*²³ (1923, μετάφραση Fred Halliday, NLB, 1970, σελ. 54-58).

97. συνέτριψαν τους Σπαρτακιστές επαναστάτες: Σαν συνέχεια της γερμανικής ήττας στον Πρώτο ΠΠ το 1918, ανταρσίες και εξεγέρσεις σάρωσαν τη Γερμανία. Το καθεστώς του Κάιζερ αντικαταστήθηκε από μια “σοσιαλιστική” κυβέρνηση με επικεφαλής τον Φρίντριχ Έμπερτ, αλλά οι εξεγέρσεις συνεχίστηκαν με αποκορύφωμα μια Γενική Απεργία και την εξέγερση στο Βερολίνο τον

(BOC, σχετιζόμενο με τη Δεξιά Αντιπολίτευση) ενάντια στη επιθυμία του Λέον Τρότσκι. Ο συγγραφέας Τζωρτζ Όργουελ υπηρέτησε στην πολιτοφυλακή του κόμματος και έγινε μάρτυρας της σταλινικής καταστολής του κινήματος, γεγονός που έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο στη διαμόρφωση των αντιεξουσιαστικών ιδεών του αργότερα.

21 Στμ. Τ. Όργουελ: *Προσκύνημα στην Καταλωνία*, εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη, 1999, και με τον τίτλο *Φόρος Τιμής στην Καταλωνία* από τον Ελεύθερο Τύπο, 1980.

22 Στμ. *Rudolf Hilferding* (1877 - 1941) αυστριακής καταγωγής μαρξιστής οικονομολόγος, διαπρεπής θεωρητικός του σοσιαλισμού, πολιτικός και βασικός θεωρητικός του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας (SPD) στην διάρκεια της δημοκρατίας της Βαϊμάρης. Γεννήθηκε στη Βιέννη όπου και πήρε το διδακτορικό του σπουδάζοντας ιατρική. Στη συνέχεια έγινε δημοσιογράφος για το SPD και συμμετείχε στην επανάσταση του Νοέμβρη του 1918. Διετέλεσε υπουργός Οικονομικών το 1923 και από το 1928 έως το 1929. Το 1933 κατέφυγε στην εξορία ζώντας στη Ζυρίχη και μετέπειτα στο Παρίσι όπου συνελήφθη και εκτελέστηκε από την Γκεστάπο το 1941. Ο Hilferding ήταν από τους εισηγητές της “οικονομικής” ανάγνωσης του Μαρξ ταυτιζόμενος με την αυτρο-μαρξική ομάδα. Είναι επίσης ο πρώτος που εισήγαγε τη θεωρία του *οργανωμένου_καπιταλισμού* και υπερασπίστηκε τις ιδέες του Μαρξ απέναντι στις προκλήσεις του οικονομολόγου της αυστριακής σχολής *Eugen von Böhm-Bawerk*. Συμμετείχε επίσης στην “Διαμάχη για τη θεωρία της Κρίσης” - αμφισβητώντας τη θεωρία του Μαρξ για την αστάθεια και τελική κατάρρευση του καπιταλισμού στη βάση της άποψης ότι η συγκέντρωση του κεφαλαίου στην πραγματικότητα είναι σταθεροποιητική. Το πιο διάσημο έργο του, το *Χρηματιστηριακό Κεφάλαιο*, είναι μια από τις πιο σημαντικές και με μεγάλη επιρροή συμβολές στην μαρξιστική οικονομική θεωρία με ουσιαστική επίδραση σε συγγραφείς όπως ο Λένιν, στα γραπτά του οποίου για τον ιμπεριαλισμό άσκησε ιδιαίτερη επιρροή.

23 Στμ. *Μαρξισμός και Φιλοσοφία*: (NLB, Λονδίνο, 1972): το πιο σημαντικό έργο του Κορς. Ο Κορς ήταν ιδιαίτερα προβληματισμένος με το γεγονός ότι η μαρξιστική θεωρία έχανε την ακρίβεια και την εγκυρότητά της – “εκχυδαϊζόμενη”, με τα λόγια της εποχής - στα ανώτερα κλιμάκια των διαφόρων σοσιαλιστικών οργανώσεων. Το *Μαρξισμός και Φιλοσοφία* είναι μια προσπάθεια να επαναεμπειδωθεί ο ιστορικός χαρακτήρας του Μαρξισμού ως κληρονόμου του Χέγκελ. Ξεκινά με μια αναφορά από το “*On the Significance of Militant Materialism*” του Λένιν: “θα πρέπει να οργανώσουμε μια συστηματική σπουδή της εγγελιανής διαλεκτικής από μια υλιστική σκοπιά”.

Ιανουάριο του με τη συμμετοχή της Λίγκας των Σπαρτακιστών, μια επαναστατική σοσιαλιστική οργάνωση που ίδρυσαν η Ρόζα Λούξεμπουργκ και ο Καρλ Λήμπκνεχτ. Το καθεστώς του Έμπερτ, με τη βοήθεια των δεξιών παραστρατιωτικών Freikorps, συνέτριψε την εξέγερση των Σπαρτακιστών και δολοφόνησε την Λούξεμπουργκ και τον Λήμπκνεχτ. Για έναν απολογισμό της επανάστασης στο πλαίσιο της συνολικότερης μεταπολεμικής περιόδου, δείτε το *The Kings Depart: Versailles and the German Revolution* του Richard M. Watt.

98. συνεπής Καουτσικιστής...διηύθυνε το προλεταριάτο από τα έξω: Ο Ντεμπόρ παρατηρεί ότι ο ρώσος Μπολσεβίκος ηγέτης Βλαδίμηρος Ίλιτς Λένιν (1870-1924) και ο γερμανός σοσιαλδημοκράτης ηγέτης Καρλ Κάουτσκι (1854-1938), αν και σε οξυτάτη αντίθεση από συγκεκριμένες πλευρές, είχαν θεμελιώδη συγγένεια από πολλές άλλες, ιδιαίτερα στην προαγωγή την έννοιας του “καθοδηγητικού” ή “πρωτοποριακού” ρόλου της επαναστατικής οργάνωσης. Στο *Τι να Κάνουμε;* (1903, κεφ. II.B) ο Λένιν αναφέρει επιδοκίμαστικά την παρατήρηση του Κάουτσκι ότι η επαναστατική συνείδηση πρέπει να εισαχθεί από τα έξω στους εργάτες: “Το όχημα της επιστήμης δεν είναι το προλεταριάτο, αλλά η αστική inteligenzia...Συνεπώς, η σοσιαλιστική συνείδηση είναι κάτι που εισάγεται στην ταξική πάλη του προλεταριάτου από τα έξω και όχι κάτι που αναδύεται εντός της αυθόρμητα”. Ο ίδιος ο Λένιν διατυπώνει τη θέση (κεφ. II.A): “Έχουμε πει ότι δεν θα μπορούσε να υπάρχει σοσιαλδημοκρατική συνείδηση ανάμεσα στους εργάτες. Θα έπρεπε να εισαχθεί από τα έξω. Η ιστορία όλων των χωρών δείχνει ότι η εργατική τάξη, με τη δική της προσπάθεια αποκλειστικά, είναι ικανή μόνο να αναπτύξει συνδικαλιστική συνείδηση, δηλ. την πεποίθηση ότι θα πρέπει να ενωθεί σε συνδικάτα, να πολεμά τους εργοδότες και να επιδιώξει να αναγκάσει την κυβέρνηση να περάσει την απαραίτητη εργατική νομοθεσία, κ.λπ.”. Όπως σημειωνόταν στην καταστασιακή μπροσούρα *Η Μιζέρια των Φοιτητικών Κύκλων* (1966): “Η επανάσταση του 1905 και η αυθόρμητη αυτο-οργάνωση των ρώσων εργατών σε σοβιέτ ήταν ήδη μια κριτική στις πράξεις της ολέθριας θεωρίας [του Λένιν]. Αλλά το μπολσεβίκικο κίνημα εξακολουθούσε να πιστεύει ότι το αυθόρμητο της εργατικής τάξης δεν μπορούσε να πάει πια από την “συνδικαλιστική συνείδηση” και ήταν επομένως ανίκανη να συλλάβει “την ολότητα”. Αυτό ισοδυναμούσε με τον αποδεκατισμό του προλεταριάτου ώστε το Κόμμα να μπορέσει να βάλει τον εαυτό του στην “ηγεσία” της επανάστασης. Αμφισβητώντας την ιστορική ικανότητα του προλεταριάτου να απελευθερώσει τον εαυτό του, όπως έκανε ο Λένιν τόσο ανηλεώς, σημαίνει την αμφισβήτηση της ικανότητάς του να διαχειριστεί την μελλοντική κοινωνία. Σε μια τέτοια προοπτική, το σλόγκαν “Όλη η εξουσία στα Σοβιέτ” δεν σήμαινε τίποτα άλλο από την κατάκτηση των σοβιέτ από το Κόμμα και την εγκατάσταση του κομματικού κράτους στη θέση του μαραζόμενου “κράτους” του ένοπλου προλεταριάτου” (*Ανθολογία της ΚΔ*, σελ. 334-335· επεκταμένη έκδοση σελ. 426-427). Η συγγένεια Κάουτσκι-Λένιν συζητείται πιο λεπτομερειακά στο *Μαρξισμός και Φιλοσοφία* του Κορς (σελ. 102-103).

100. Ο Μπολσεβικισμός θριάμβεψε για τον εαυτό του στη Ρωσία και η σοσιαλδημοκρατία πολέμησε νικηφόρα για τον παλιό κόσμο: Εκφρασμένο λίγο πιο αναλυτικά: “Ο θρίαμβος της μπολσεβίκικης τάξης συνέπεσε με το διεθνές αντεπαναστατικό κίνημα που ξεκίνησε με τη συντριβή των Σπαρτακιστών από τη γερμανική “Σοσιαλδημοκρατία”. Τα κοινά σημεία της συνδυασμένης νίκης του μπολσεβικισμού και του ρεφορμισμού προχώρησαν βαθύτερα από τον φαινομενικό ανταγωνισμό τους, γιατί το μπολσεβίκικο καθεστώς αποδείχτηκε τελικά απλά μια καινούρια εκδοχή του ίδιου παλιού θέματος, μια καινούρια μεταμφίεση της παλιάς τάξης...Ο καπιταλισμός, στη γραφειοκρατική και την αστική του ποικιλία, κέρδισε μια καινούρια παράταση ζωής, πάνω από τα πτώματα των ναυτών της Κροστάνδης, των αγροτών της Ουκρανίας και των εργατών του Βερολίνου, του Κιέλου, του Τορίνο, της Σανγκάης και τελικά της Βαρκελώνης” (*Ανθολογία της ΚΔ*, σελ. 331· επεκταμένη έκδοση, σελ. 422-423).

101. Ρόζα Λούξεμπουργκ (1871-1919): Γερμανο-πολωνίδα μαρξίστρια επαναστάτρια. *Die Rote Fahne: Η Κόκκινη Σημαία*, εφημερίδα της Λίγκας των Σπαρτακιστών. **λίγες μέρες πριν την καταστροφή της:** δηλαδή την ήττα της εξέγερσης των Σπαρτακιστών τον Ιανουάριο του 1919 (δείτε Σημείωση 97).

102. Η επαναλαμβανόμενη αποτυχία...το Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα (Hic Rhodus, hic salta) της περιόδου 1918-1920: Η αίσθηση του Ντεμπόρ είναι ότι το ευρωπαϊκό εργατικό κίνημα απέτυχε να εκμεταλλευθεί τις σπάνιες χρυσές ευκαιρίες που παρουσιάστηκαν εκείνη την περίοδο.

Ο απόηχος του Πρώτου ΠΠ, που περιελάμβανε την πτώση πολλών κυβερνήσεων, την αλλαγή πολλών εθνικών συνόρων και άλλες ακραίες διαταραχές της ζωής των ανθρώπων, προκάλεσαν μια εκτεταμένη αμφισβήτηση της συνολικής κοινωνικής τάξης. Υπήρχαν μαζικές διαμαρτυρίες και ξεσηκωμοί σε πολλά μέρη της Ευρώπης, αλλά όλα αυτά είτε αφομοιώθηκαν είτε συνεντρίβησαν, αφήνοντας την Ρώσικη Επανάσταση ως την μοναδική φαινομενικά “ριζοσπαστική νίκη”. Η φράση *Hic Rhodus, hic salta* είναι η λατινική μετάφραση της αρχαίας ελληνικής φράσης από έναν από τους μύθους του Αισώπου: ένας ταξιδιώτης καυχείται ότι ενώ ήταν στη Ρόδο έκανε ένα απίστευτα μεγάλο άλμα και ότι εκεί βρίσκονταν και πολλοί άλλοι άνθρωποι τους οποίους θα μπορούσε να καλέσει σαν μάρτυρες. Ένας από τους παρευρισκόμενους λέει ότι δεν υπάρχει ανάγκη για τέτοιους μάρτυρες αφού θα μπορούσε να επαναλάβει το κατόρθωμα όπου και να βρίσκεται: “Ας υποθέσουμε ότι η Ρόδος είναι εδώ: ορίστε πήδα!”. Η φράση παραλλάχθηκε από τον Χέγκελ (στον Πρόλογο της *Φιλοσοφίας του Δικαίου*) να σημαίνει “εδώ είναι το τριαντάφυλλο, χόρευε!” και ο Μαρξ με τη σειρά του ερμήνευσε αυτή τη φράση ως “Τώρα είναι η ευκαιρία, άδραξέ την!” στην *18η Μπρυμαίρ του Λουδοβίκου Βοναπάρτη* (κεφ. 1): “οι προλεταριακές επαναστάσεις...οπισθοχωρούν ξανά και ξανά μπροστά στο αχανές των καθηκόντων τους, μέχρι να δημιουργηθεί τελικά μια κατάσταση που κάνει οποιαδήποτε επιστροφή προς τα πίσω αδύνατη, και οι συνθήκες οι ίδιες κραυγάζουν: *Ιδού η Ρόδος, ιδού και το πήδημα! - Εδώ είναι το τριαντάφυλλο, εδώ χόρευε!*”

103. “δημοκρατική δικτατορία των εργατών και των αργωτών”: ένα πρώιμο σλόγκαν των Μπολσεβίκων. **θεωρία της διαρκούς επανάστασης:** η κυρίαρχη αντίληψη ανάμεσα στους περισσότερους σοσιαλιστές ήταν ότι σε υπανάπτυκτες χώρες όπως η Ρωσία, θα έπρεπε πρώτα να ανατραπεί το μοναρχικό ή το φεουδαρχικό σύστημα μέσω μιας καθαρής, ή ως επί το πλείστον, “αστικής” επανάστασης: μόνο κάποιο καιρό αργότερα, όταν η καπιταλιστική ανάπτυξη θα είχε δημιουργήσει τις απαραίτητες υλικές συνθήκες (που θα περιελάμβαναν ένα μεγαλύτερο και πιο εξελιγμένο προλεταριάτο), θα ήταν δυνατόν να πραγματοποιηθεί μια σοσιαλιστική επανάσταση. Η θεωρία της διαρκούς επανάστασης των Λέον Τρότσκι και Αλεξάντερ Πάρβους²⁴ (που αναπτύχθηκε στον απόηχο της Ρώσικης επανάστασης του 1905) εκφράζει τη θέση ότι θα ήταν δυνατόν να προχωρήσει κανείς από το αστικό στο προλεταριακό στάδιο με μια συνεχή διαδικασία (“διαρκής” δεν σημαίνει στο πλαίσιο αυτό “αιώνια”· σημαίνει συνεχής, χωρίς τερματισμό). **το σοβιέτ της Κρονστάνδης:** Τον Μάριο του 1921 οι ναύτες της Κρονστάνδης, που ήταν από τους πιο ένθερμους συμμετέχοντες στην επανάσταση του 1917, εξεγέρθηκαν ενάντια στην κυνέρνηση των Μπολσεβίκων, καλώντας για μια γνήσια εξουσία των σοβιέτ (δημοκρατικά λαϊκά συμβούλια) σε αντίθεση με την εξουσία του “Σοβιετικού” κράτους. Αποκηρυγμένοι ως αντεπαναστάτες, συνεντρίβησαν από τους Μπολσεβίκους (υπό την άμεση ηγεσία του Τρότσκι). Δείτε το *The Kronstadt Commune*, της Ida Mett, το *Kronstadt, 1921* του Paul Avrich ή το *Kronstadt 1917-1921: The Fate of a Soviet Democracy* του Israel Getzler. **Εργατική Αντιπολίτευση:** το πρόγραμμα αυτής της ριζοσπαστικής τάσης μέσα στο Μπολσεβίκικο Κόμμα, σχεδιασμένο από την Αλεξάντρα Κολλοντάι²⁵, περιλαμβάνεται στο *Selected Writings* (Allison & Busby, 1977, σελ. 151-200) της

24 Στμ. *Alexander Parvus* (1867-1924), μαρξιστής θεωρητικός και επαναστάτης, αμφιλεγόμενος ακτιβιστής του Σοσιαλδημοκρατικού Κόμματος της Γερμανίας.

25 Στμ. *Αλεξάνδρα Μιχαίλοβνα Κολλοντάι (1872 – 1952)*, Ρωσίδα κομμουνίστρια επαναστάτρια, αρχικά ως μέλος των Μενσεβίκων και μετά το 1914 των Μπολσεβίκων. Εξορίστηκε από τον Στάλιν, ο οποίος την έστειλε στο εξωτερικό ως διπλωμάτη, και έτσι ήταν μία από τους πολύ λίγους “Παλιούς Μπολσεβίκους” που απέφυγαν το θάνατο στη διάρκεια των Μεγάλων Εκκαθαρίσεων της δεκαετίας του 1930. Κατά τη διάσπαση του Ρωσικού Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος σε Μενσεβίκους και Μπολσεβίκους το 1903, η Κολλοντάι δεν υποστήριξε καμία πλευρά. Ωστόσο, άρχισε να αποστρέφεται όψεις του Μπολσεβικισμού και επέλεξε τους Μενσεβίκους. Το 1914 προσχώρησε στους Μπολσεβίκους και επέστρεψε στη Ρωσία, μετά από μια περίοδο εξορίας για τις πρότερες πολιτικές της δραστηριότητες. Μετά την Επανάσταση τον Οκτώβριο του 1917, έγινε Λαϊκός Κομμισάριος για την Κοινωνική Πρόνοια. Ήταν η πιο εξέχουσα γυναίκα στην Σοβιετική διοίκηση και ήταν περισσότερο γνωστή για την ίδρυση του *Ζενοντέλ* ή “Τμήμα Γυναικών” το 1919. Η οργάνωση αυτή δούλεψε για την βελτίωση των συνθηκών της ζωής των γυναικών στη Σοβιετική Ένωση, για την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού και την εκπαίδευση των γυναικών για τους νέους νόμους περί γάμου, εκπαίδευσης και εργασίας που τέθηκαν σε εφαρμογή από τη Ρώσικη Επανάσταση. Αργότερα αναγνωρίστηκε για σοσιαλιστικό φεμινισμό. Το *Ζενοντέλ* έκλεισε τελικά το 1930. Στην κυβέρνηση, η Κολλοντάι έκανε διαρκώς όλο και περισσότερο εσωτερική κριτική του Κομμουνιστικού Κόμματος, και μαζί με τον φίλο της, Αλεξάντερ Σλυσανικόβ, σχημάτισαν μια αριστερή ομάδα εντός του κόμματος που έγινε γνωστή ως *Εργατική Αντιπολίτευση*. Ωστόσο, ο Λένιν κατάφερε να διαλύσει την Εργατική Αντιπολίτευση, και μετά από αυτό η Κολλοντάι λίγο ή πολύ βγήκε ολοκληρωτικά εκτός πολιτικής δράσης.

Κολλοντάι. Γενικά για την Ρώσικη Επανάσταση του 1917, *Η Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης*²⁶ του Τρότσκι αξίζει να διαβαστεί, αλλά θα πρέπει να συμπληρωθεί με την *Άγνωστη Επανάσταση*²⁷ του Βολίν και το *Οι Μπολσεβίκοι και ο Εργατικός Έλεγχος: 1917-1921* του Maurice Brinton²⁸ (που συμπεριλαμβάνεται στην πρόσφατη συλλογή των έργων του Brinton *For Workers' Power* από την AK Press).

104. κρατικός καπιταλισμός: δηλαδή ένα σύστημα στο οποίο το κράτος έχει γίνει η κυρίαρχη καπιταλιστική επιχείρηση. **“Νέα Οικονομική Πολιτική”** (1921-1928): μια προσωρινή παραχώρηση στους αγρότες που περιελάμβανε τη χαλάρωση συγκεκριμένων πλευρών του κρατικού οικονομικού ελέγχου, την εξάλειψη της αναγκαστικής επίταξης των σιτηρών και την παραχώρηση της δυνατότητας στους αγρότες να πουλούν την πλεονάζουσα παραγωγή στην ανοιχτή αγορά. **Τρίτη Διεθνής** (γνωστή και ως *Κομμουνιστική Διεθνής* ή *Κομιντέρν*): “Η Τρίτη Διεθνής δημιουργήθηκε από τους Μπολσεβίκους φαινομενικά ως αντίβαρο στον εκφυλισμό του σοσιαλδημοκρατικού ρεφορμισμού της Δεύτερης Διεθνούς και για να ενοποιήσει την πρωτοπορία του προλεταριάτου σε “επαναστατικά κομμουνιστικά κόμματα”, αλλά ήταν πολύ στενά προσδεμένη στα συμφέροντα των ιδρυτών της για να φέρει μια *γνήσια σοσιαλιστική επανάσταση* οπουδήποτε. Στην πραγματικότητα η Τρίτη Διεθνής ήταν ουσιαστικά η συνέχεια της Δεύτερης. Το ρωσικό μοντέλο επιβίβηκε γρήγορα στις οργανώσεις των εργατών στη Δύση, και η εξέλιξή τους έκτοτε ήταν ταυτόσημη. Η ολοκληρωτική δικτατορία της γραφειοκρατίας, της νέας άρχουσας τάξης, πάνω στο ρωσικό προλεταριάτο βρήκε την ηχώ της στην υποταγή της μεγάλης μάζας των εργατών σε άλλες χώρες σε ένα στρώμα πολιτικών και συνδικαλιστών γραφειοκρατών των οποίων τα συμφέροντα ήταν ξεκάθαρα σε αντίθεση με αυτά των απλών μελών τους” (*Ανθολογία της ΚΔ*, σελ. 332· επεκταμένη έκδοση, σελ. 423). **το καθεστώς της Kuomintang στην Κίνα την περίοδο 1925-1927:** Ακριβώς τη στιγμή που οι ριζοσπάστες εργάτες κατακτούσαν σημαντικές νίκες σε μεγάλες πόλεις της Κίνας, ο Στάλιν επέμενε ότι το Κινέζικο Κομμουνιστικό Κόμμα θα έπρεπε να υποταχθεί στο Κουομιτάγκ, το εθνικιστικό κόμμα υπό την καθοδήγηση του στρατηγού Chiang Kai-shek. Όταν οι εργάτες της Σανγκάης κατέλαβαν την πόλη τον Απρίλιο του 1927, οι κομμουνιστές ηγέτες τους παρέτρεψαν να καλωσορίσουν τον στρατό του Chiang Kai-shek και να παραδώσουν τα όπλα τους. Μόλις το έκαναν, ο στρατός του Τσανγκ Κάι-σεκ μπήκε στην πόλη και σφαγίασε χιλιάδες ριζοσπαστών εργατών. Δείτε το *The Tragedy of the Chinese Revolution* του Harold Isaacs. **Λαϊκά Μέτωπα στην Ισπανία και τη Γαλλία:** η συμμαχία των Ρώσων με την ισπανική κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου επέτρεψε στους ισπανούς σταλινικούς να επιτεθούν και να καταστρέψουν αναρχικές κολλεκτίβες και αντίπαλες ριζοσπαστικές ομάδες όπως το *POUM*. Η ρωσική συμμαχία με την κυβέρνηση του Λαϊκού Μετώπου στη Γαλλία οδήγησε στην προδοσία του αντιαποικιοκρατικού αγώνα στη (δείτε Ngo Van: *In the Crossfire: Adventures of a Vietnamese Revolutionary*, AK Press, 2010, μεταφρασμένο από τον Ken Knabb κ.ά.). **υποβάλλοντας την αγροτιά σε ένα καθεστώς τρόμου:** δηλαδή μέσω των αναγκαστικών κολλεκτιβοποιήσεων και των “Πενταετών Πλάνων” της περιόδου 1928-1941. **Bruno Rizzi:** συγγραφέας του *The Bureaucratization of the World* (1939), που περιλαμβάνει αυτό που μπορεί να θεωρηθεί ως η πρώτη σε βάθος ανάλυση της ταξικής φύσης της “Σοβιετικής” Ένωσης. **Ante Ciliga** (1898-1992): Κροάτης επαναστάτης. Η προσούρα *Lenin and the Revolution* είναι απόσπασμα από το βιβλίο του *The Russian Enigma*.

26 Στμ. Α. Τρότσκι: *Η Ιστορία της Ρώσικης Επανάστασης*, 2 τόμοι, εκδόσεις Παρασκήνιο, 2006.

27 Στμ. Βολίν: *Η Άγνωστη Επανάσταση*, τόμος Α και Β, εκδόσεις Διεθνής Βιβλιοθήκη. Vsevolod Mikhailovich Eikhenbaum (1882 – 1945), γνωστός αργότερα με το ψευδώνυμο Volin ή (όπως ο ίδιος προτιμούσε) Voline: Ρώσος αναρχικός ηγέτης που συμμετείχε στην Ρώσικη και την Ουκρανική επανάσταση πριν αναγκαστεί σε εξορία από την κυβέρνηση των Μπολσεβίκων αρχικά στην Γερμανία και μετά τον Δεύτερο ΠΠ στην Γαλλία όπου και πέθανε το 1945. Ήταν από τους βασικούς υποστηρικτές της αναρχικής οργανωτικής μορφής που έγινε γνωστή αργότερα ως «αναρχισμός της σύνθεσης». Η “*Άγνωστη Επανάσταση*” είναι ο απολογισμός του από τις εμπειρίες του στην Ρώσικη επανάσταση και τον εμφύλιο πόλεμο και εκδόθηκε μετά τον θάνατό του.

28 Στμ. Μωρίς Μπριντόν: “*Οι Μπολσεβίκοι και ο Εργατικός Έλεγχος*”, Διεθνής Βιβλιοθήκη, 2007. Μ. Μπριντόν: Συγγραφικό ψευδώνυμο του Χριστόφορου-Αγαμέμνονα Πάλλη, Αγγλο-έλληνα νευρολόγου και σοσιαλιστή διανοουμένου (άλλο συγγραφικό ψευδώνυμό του το *Martin Grainger*). Ο Brinton έγραφε και μετέφραζε κείμενα για την ελευθεριακή σοσιαλιστική ομάδα *Solidarity* από το 1960 μέχρι τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Κύρια έργα του: “*The Bolsheviks and Workers' Control, 1917-21*” και “*The Irrational in Politics*”, και τα δύο του 1970.

107. Η περιγραφή των εξουσιών του Στάλιν αναφέρεται ή απηχεί την περιγραφή από τον Χέγκελ της εξουσίας των Ρωμαίων αυτοκρατόρων πάνω στους υπηκόους τους στην *Φαινομενολογία του Πνεύματος* (Miller #481-482, σελ. 292-293; Baillie, σελ. 504-506): “Αυτός ο άρχοντας και κύριος του κόσμου θεωρεί τον εαυτό του με αυτόν τον τρόπο να είναι το απόλυτο πρόσωπο που αγκαλιάζει εντός του το σύνολο της ύπαρξης και για τον οποίον δεν υπάρχει ανώτερο πνεύμα. Είναι ένα πρόσωπο αλλά το μοναδικό πρόσωπο που στέκεται πάνω από οποιοδήποτε άλλο πρόσωπο... Σε αυτή την αυτογνωσία του ως το άθροισμα και την ουσία όλων των υπαρκτών εξουσιών, αυτός ο άρχοντας και κύριος του κόσμου είναι η τιτάνια αυτοσυνείδηση που σκέφτεται τον εαυτό της ωσάν να είναι ένας πραγματικός ζων θεός. Αλλά επειδή είναι μόνο ο τυπικός εαυτός που είναι ανίκανος να τιθασει αυτές τις εξουσίες, οι δραστηριότητές του και η αυτο-ικανοποίηση είναι εξίσου τερατώδεις υπερβολές. Ο άρχοντας του κόσμου αποκτά πραγματικά επίγνωση αυτού που είναι – η παγκόσμια εξουσία του πραγματικού κόσμου – μέσω της καταστροφικής εξουσίας/δύναμης που ασκεί εναντίον του εαυτού των υποτελών του, του εαυτού που στέκεται εναντίον του. Γιατί η εξουσία του δεν είναι η ένωση και η αρμονία του Πνεύματος στο οποίο τα πρόσωπα θα αναγνώριζαν την ίδια την αυτοσυνειδησία τους...Υπάρχουν λοιπόν σε μια απλά αρνητική σχέση, τόσο μεταξύ τους όσο και προς αυτόν που είναι ο δεσμός της σύνδεσης και της συνέχειάς τους”.

108. Η παραπομπή στον Ναπολέοντα είναι από μια συζήτηση που αναφέρεται στα απομνημονεύματα του στρατηγού de Caulaincourt: *En traîneau avec l'Empereur* (κεφ. 4). **Το φιάσκο του Λυσένκο:** Ο Trofim Lysenko (1898-1976) ήταν ένας Ουκρανός ψευτοεπιστήμονας του οποίου οι αντι-Μεντελικές θεωρίες και το καινούριο πεδίο της “αγροβιολογίας” έγινε η επίσημη ορθοδοξία όταν ο Στάλιν τον έβαλε υπεύθυνο της Ακαδημίας Γεωργικών Επιστημών της ΕΣΣΔ. Υπό την ηγεσία του, αντίπαλες επιστημονικές θέσεις κατεστάλησαν, αντίπαλοι επιστήμονες διώχθηκαν και οι αγροτικές πολιτικές και πόροι της χώρας προσανατολίστηκαν προς τα σχήματά του, των οποίων οι υποτιθέμενες επιτυχίες εκθειάζονταν στα επίσημα μέσα ενημέρωσης (αν και επιστήμονες σε άλλες χώρες απέτυχαν να αναπαράγουν οποιονδήποτε από τους ισχυρισμούς του). Η κυριαρχία του εξασθένησε με τον θάνατο του Στάλιν και τελικά κατέρρευσε στις αρχές της δεκαετίας του 1960 όταν μαζικές αποτυχίες στις σοδειές απεκάλυψαν την αγυρτία/δολιότητα των θεωριών του και οι Ρώσοι επιστήμονες άρχισαν να αντιστέκονται ανοιχτά στην εξουσία/αυθεντία του.

110. αποκηρύσσει τον Σταλινισμό από την αφετηρία του: Τρία χρόνια μετά τον θάνατο του Στάλιν (1953), ο νέος σοβιετικός ηγέτης Νικίτα Χρουτσώφ εγκαινιάζει μια εκστρατεία “αποσταλινισμού”, ξεκινώντας με μια “μυστική” αναφορά στο 20ο Συνέδριο του Κόμματος (ΚΚΣΕ) τον Φεβρουάριο του 1956 με τον τίτλο “Για την Προσωπολατρεία και τις Συνέπειές της”. Όπως υπονοεί και ο τίτλος της αναφοράς, η αποκήρυξη του Στάλιν από τον Χρουτσώφ εστίασε στον Στάλιν ως ένα άτομο που είχε για κάποιον άγνωστο λόγο υποκύψει στην παρόνοια και τη μεγαλομανία και σε δικτατορικές “υπερβάσεις” και ποτέ δεν αμφισβήτησε την φύση του συστήματος στο οποίο τέτοιες υπερβολές θα μπορούσαν να αναδυθούν. Παρόλο που η αποσταλινολογία παρήγαγε κάποια στοιχεία “απόψυξης” (πολλοί άνθρωποι απελευθερώθηκαν από τα στρατόπεδα συγκέντρωσης και υπήρξε μια κάποια χαλάρωση της λογοκρισίας κ.λπ.), η επιφανειακή φύση της εκστρατείας αποκαλύφθηκε τον ίδιο χρόνο όταν ο Χρουτσώφ έστειλε τα ρωσικά ταγκ για να συντρίψουν την ουγγρική επανάσταση.

111. δημόσια σύγκρουση ανάμεσα στο Ρώσικο και το Κινέζικο ψεύδος: δείτε τις εισαγωγικές παραγράφους από “*Το Σημείο Έκρηξης της Ιδεολογίας στην Κίνα*” (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 185-186· επεκταμένη έκδοση, σελ. 240-241): “Το λεγόμενο “σοσιαλιστικό στρατόπεδο..δεν υπήρξε σε καμιά περίπτωση σοσιαλιστικό· τώρα, παρόλες τις προσπάθειες να μπαλωθεί, έχει πάψει καν να είναι ένα στρατόπεδο. Η αποσύνθεση του σταλινικού μονόλιθου καταδεικνύεται ήδη στην συνύπαρξη περίπου είκοσι ανεξάρτητων “γραμμών”, από τη Ρουμανία μέχρι την Κούβα, από την Ιταλία μέχρι το Ιαπωνο-κορεατικο-βιετναμέζικο μπλοκ κομμάτων...Στην σινο-σοβιετική πολεμική, στην οποία η κάθε δύναμη οδηγείται να καταλογίζει στον αντίπαλό της κάθε διανοητό αντιπρολεταριακό έγκλημα, όντας υποχρεωμένη μόνο να μην αναφέρει το πραγματικό έγκλημα (την ταξική εξουσία της γραφειοκρατίας), κάθε πλευρά μπορεί μόνο να φτάσει στο νηφάλιο συμπέρασμα ότι η επαναστατικότητα των άλλων ήταν απλά μια ανεξήγητη οφθαλμαπάτη...Για τη γραφειοκρατία, ο διεθνισμός δεν μπορεί να είναι τίποτα άλλο από μια απατηλή διακήρυξη στην

υπηρεσία των πραγματικών της συμφερόντων, μια ιδεολογική δικαιολόγηση μεταξύ άλλων, αφού η γραφειοκρατική κοινωνία είναι το *ολικό αντίθετο* της προλεταριακής κοινότητας. Η εξουσία της γραφειοκρατίας βασίζεται στην κατοχή ενός έθνους-κράτους και πρέπει τελικά να υπακούει στην λογική αυτής της πραγματικότητας, σε συμφωνία με τα ιδιαίτερα συμφέροντα που επιβάλλονται από το επίπεδο ανάπτυξης της χώρας που κατέχει. Η ηρωική εποχή της πέρασε μαζί με την ιδεολογική χρυσή εποχή του “σοσιαλισμού σε μια μόνο χώρα” που ο Στάλιν ήταν αρκετά πανούργος να διατηρήσει καταστρέφοντας τις επαναστάσεις στην Κίνα το 1927 και στην Ισπανία το 1937. Η αυτόνομη γραφειοκρατική επανάσταση στην Κίνα το 1949 – όπως λίγο μόλις πριν στην Γιουγκοσλαβία το 1946 – εισήγαγε στην ενότητα του γραφειοκρατικού κόσμου ένα διαλυτικό σκουλήκι που τον διέλυσε σε λιγότερα από είκοσι χρόνια”. **Εργάτες του Ανατολικού Βερολίνου...:** αναφορά στην εξέγερση του 1953 στην Ανατολική Γερμανία. **Εργατικά συμβούλια στην Ουγγαρία:** Αν και η ουγγρική εξέγερση του 1956 ενάντια στην ρωσική κυριαρχία συσπειρωνόταν φαινομενικά γύρω από το καθεστώς φιλελευθεροποίησης του Imry Nagy, η χώρα οργανώθηκε στην πραγματικότητα από εθνικά συντονισμένα εργατικά συμβούλια. Δείτε Andy Anderson: *Hungary '56*. Δείτε επίσης την ανάλυση των καταστασιακών για την “Ανοιξη της Πράγας” του 1968 (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 256-265· επεκταμένη έκδοση, σελ. 326-336). **αυτή η παραπαίουσα παγκόσμια συμμαχία βασισμένη στην γραφειοκρατική απάτη είναι επίσης μια πολύ δυσμενής εξέλιξη για το μέλλον της καπιταλιστικής κοινωνίας:** Στον “Πρόλογο στην τρίτη γαλλική έκδοση της Κοινωνίας του Θεάματος” (1992· συμπεριλαμβάνεται στην μετάφραση της Κοινωνίας του Θεάματος από τον Donald Nicholson-Smith, Zone Books, 1994, σελ. 7-10), ο Ντεμπόρ σημειώνει ότι αυτή η διαδικασία, που ελάχιστα είχε παρατηρήσει οποιοσδήποτε άλλος εκείνη την εποχή, είχε επιταχυνθεί ραγδαία μετά την “πτώση του Τείχους του Βερολίνου” το 1989.

112. Τρότσκι: Λέων Τρότσκι (1879-1940), Ρώσος Μπολσεβίκος ηγέτης. Μετά τον θάνατο του Λένιν το 1924, παραγκωνίστηκε σταδιακά από τον Στάλιν, αναγκάστηκε σε εξορία και αργότερα δολοφονήθηκε από έναν από τους πράκτορες του Στάλιν. **Η περίφημη “Διαθήκη” του Λένιν:** μια επιστολή που γράφτηκε από τον Λένιν στη διάρκεια της τελευταίας του ασθένειας τον Δεκέμβριο του 1922 προς το Κομμουνιστικό Κόμμα της Ρωσίας, στο οποία διατυπώνει τις απόψεις του για το πώς θα έπρεπε να προχωρήσει το καθεστώς μετά τον θάνατό του. Η επιστολή περιείχε μια οξεία επίθεση στην αγριότητα και την δολιότητα του Στάλιν και προέτρεπε έντονα στην απομάκρυνσή του από τη θέση του Γενικού Γραμματέα του κόμματος. Ασκούσε επίσης κριτική στις γραφειοκρατικές τάσεις του Τρότσκι. Η “Διαθήκη” αποκρύφθηκε από τους σταλινικούς και αναγνωρίστηκε επίσημα μόνο το 1956 από τον Χρουτσώφ. **Τέταρτη Διεθνής:** μια διεθνής συμμαχία τροτσκιστικών κομμάτων που ιδρύθηκε το 1938 ως μια εναλλακτική στην σταλινική Τρίτη Διεθνή. **Η δεύτερη Ρώσικη Επανάσταση:** δηλαδή η επανάσταση του 1917 (η πρώτη ήταν αυτή του 1905). Στη διάρκεια της πρώιμης περιόδου ο Τρότσκι διατήρησε μια ανεξάρτητη θέση ανάμεσα στους Μενσεβίκους²⁹ και τους Μπολσεβίκους· στρατεύθηκε στο Μπολσεβίκικο κόμμα μόλις το 1917 (την ίδια στιγμή που ο Λένιν, με τη σειρά του, υιοθέτησε τη θεωρία του Τρότσκι για την διαρκή επανάσταση). **Lukács, το 1923:** στο τελευταίο κεφάλαιο του *Ιστορία και Ταξική Συνείδηση*: “Για μια Μεθοδολογία του προβλήματος της Οργάνωσης”. **“ένα πολιτικό κόμμα...ένα κομματικό πρόγραμμα”:** αναφορά από το “*The Attitude of the Workers’ Party to Religion*” του Λένιν (1909).

113. “υπανάπτυκτες” χώρες: δείτε το “*Setting Straight Some Popular Misconceptions About Revolutions in the Underdeveloped Countries*” του Μουσταφά Καγιάτι (Ανθολογία της ΚΔ, σελ.

29 Στμ. *Μενσεβίκοι:* ρωσικό σοσιαλιστικό ρεύμα προερχόμενο από τον Μαρξισμό, το οποίο αρχικώς δημιουργήθηκε από την μειοψηφική παράταξη του Σοσιαλδημοκρατικού Εργατικού Κόμματος Ρωσίας κατά την διάσπασή του κόμματος στο 2ο Συνέδριο του Λονδίνου το 1903. Ο όρος *menchevik* σημαίνει “μειοψηφία”. Αντιτίθονταν στους *Μπολσεβίκους* (δηλαδή την “πλειοψηφία”), οι οποίοι και οδήγησαν στην ίδρυση του Κομμουνιστικού Κόμματος της Σοβιετικής Ένωσης. Ο όρος της “μειοψηφίας” προήλθε από το αποτέλεσμα μιας εκλογικής διαδικασίας, η οποία πραγματοποιήθηκε αναφορικά με το ζήτημα της οργάνωσης και στρατηγικής. Οι Μπολσεβίκοι υποστήριζαν, υπό την ηγεσία του Λένιν, την οργάνωση ενός κόμματος στελεχών το οποίο θα αποτελείτο από ενεργούς επαναστάτες σε αντίθεση με τους Μενσεβίκους, οι οποίοι, με επικεφαλής τον *Γιούλιους Μαρτόφ*, οραματίζονταν ένα λαϊκό κόμμα, η ένταξη στο οποίο ήταν ανοιχτή στο ευρύτερο κοινό. Ωστόσο, παρά το γεγονός πως η παράταξη των Μπολσεβίκων κατείχε την πλειοψηφία εντός του ΣΕΚΡ το 1903, παρέμενε μειοψηφούσα επί της πολιτικής σκηνής έως την Οκτωβριανή Επανάσταση του 1917. Πράγματι, το 1905, υπήρχαν 8.000 Μπολσεβίκοι εντός των παράνομων οργανώσεων σε σύγκριση με τους 12.000 Μενσεβίκους, κατά την διάρκεια της ίδιας περιόδου.

219-222· επεκταμένη έκδοση, σελ. 281-285). **όπως συνέβη στην Αίγυπτο:** υπαινιγμός για το στρατιωτικό πραξικόπημα του 1952. **Ο πόλεμος της ανεξαρτησίας στην Αλγερία:** 1954-1962. Για τον απόηχό του, δείτε “*Οι ταξικοί αγώνες στην Αλγερία*” (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 160-168· επεκταμένη έκδοση, σελ. 203-212).

114. το προλεταριάτο δεν μπορεί πραγματικά να αναγνωρίσει τον εαυτό του σε οποιοδήποτε λάθος...πραγματική ζωή: πβλ. Την *Εισαγωγή σε μια Κριτική της Εγελιανής Φιλοσοφίας του Δικαίου* του Μαρξ, η οποία περιγράφει το προλεταριάτο ως “έναν τομέα που έχει γενικό χαρακτήρα επειδή τα βάσανά του είναι γενικά, έναν τομέα που δεν ισχυρίζεται οποιοδήποτε συγκεκριμένο δίκιο επειδή οι αδικίες που υποφέρει δεν είναι οποιοδήποτε συγκεκριμένο κακό αλλά ένα γενικό κακό”.

115. η αποτυχία της πρώτης προλεταριακής επίθεσης εναντίον του καπιταλισμού: “Η επίθεση του πρώτου εργατικού κινήματος εναντίον ολόκληρης της οργάνωσης του παλιού κόσμου τέλειωσε εδώ και πολύ καιρό και τίποτα δεν μπορεί να την ξαναφέρει πίσω στη ζωή. Απέτυχε...το κλασσικό εργατικό κίνημα μπορεί να ειπωθεί ότι ξεκίνησε μια-δυο δεκαετίες πριν τον επίσημο σχηματισμό της (Πρώτης) Διεθνούς, με την πρώτη δικτύωση κομμουνιστικών ομάδων σε αρκετές χώρες που οργάνωσαν ο Μαρξ και οι φίλοι του από τις Βρυξέλλες τον 1845. Και τελείωσε ολοκληρωτικά μετά την ήττα της Ισπανικής Επανάστασης, δηλαδή μετά τις μέρες του Μάη του 1937 στη Βαρκελώνη” (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 84· επεκταμένη έκδοση, σελ. 109-110). **χαμένα παιδιά** (*enfants perdus*): παλιός στρατιωτικός όρος για στρατιώτες ή προσκόπους στους οποίους ανατίθονταν ιδιαίτερα επικίνδυνες αποστολές· κατ’ επέκταση, άνθρωποι που είναι στην πιο ακραία αιχμή ενός κινήματος. Ο Ντεμπόρ συμπάθησε προφανώς ιδιαίτερα αυτόν τον όρο, με τις ποικίλες ισχυρές συσχετίσεις που υπέβαλε: εμφανίζεται επίσης και σε μερικά άλλα έργα του, συμπεριλαμβανομένων τριών από τις ταινίες του (δείτε Ντεμπόρ: *Complete Cinematic Works*, σελ. 227, σημείωση 35). **επαναστατημένα νιάτα:** δείτε την ανάλυση για τις αρετές και τα όρια διαφόρων τέτοιων τάσεων (παραβατικοί, Προνος³⁰, ριζοσπάστες φοιτητές, αντιφρονούντες από την Ανατολική Ευρώπη, κ.λπ.) στο **Κεφάλαιο 2 της Μιζέριας των Φοιτητικών Κύκλων** (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 326-331· επεκταμένη έκδοση σελ. 416-422). **“Στρατηγός Λουδ”:** μυθικός ηγέτης των εξεγέρσεων των “Λουδιτών” στις αρχές του 19ου αιώνα. “Όπως ακριβώς της πρώτης οργάνωσης του κλασσικού προλεταριάτου προηγήθηκε, περί τα τέλη του 18ου αιώνα και στις αρχές του 19ου, μια περίοδος μεμονωμένων “ποινικών” πράξεων με στόχο την καταστροφή των μηχανών παραγωγής που αποστερούσαν τις δουλειές από τους ανθρώπους, σήμερα είμαστε μάρτυρες της πρώτης εμφάνισης ενός κύματος βανδαλισμού ενάντια στις μηχανές κατανάλωσης που το ίδιο σίγουρα μας αποστερούν την ζωή μας. Και στις δυο περιπτώσεις, η σημασία δεν έγκειται στην ίδια την καταστροφή αλλά στην επαναστατικότητα που δυνάμει θα μπορούσε να εξελιχθεί σε ένα θετικό σχέδιο/πρόταγμα σε ένα σημείο που να μετατρέπει εκ νέου τις μηχανές με τέτοιο τρόπο ώστε να αυξάνουν την πραγματική εξουσία των ανθρώπων πάνω στις ζωές τους” (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 82; επεκταμένη έκδοση, σελ. 108). Παραδείγματα των “καινούριων σημαδιών άρνησης” και του βανδαλισμού εναντίον του “εξοπλισμού της επιτρεπόμενης κατανάλωσης” στην Ιταλία, τη Γαλλία, το Βέλγιο και τη Γερμανία περιγράφονται στο **ίδιο άρθρο** (σελ. 82-84· επεκταμένη έκδοση σελ. 108-109). Δείτε επίσης τις παρατηρήσεις του Ντεμπόρ για τον βανδαλισμό και το “πλιάτσικο” στην ανάλυσή του για τις ταραχές στο Watts το 1965: “*Η Παρακμή και η Πτώση της Θεαματικής-Εμπορευματικής Οικονομίας*”³¹ (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 153-160· επεκταμένη έκδοση, σελ. 194-203).

116. “Η για καιρό αναζητούμενη πολιτική-μορφή...οικονομική απελευθέρωση”: Ο χαρακτηρισμός του Μαρξ για την Παρισινή Κομμούνια στον *Εμφύλιο Πόλεμο στη Γαλλία* (ενότητα 3). **Πάνεκουκ:** Anton Pannekoek (1873-1960), Ολλανδός επαναστάτης, συγγραφέας του *Εργατικά Συμβούλια*³² (1947). Δείτε επίσης Serge Bricianer: *Pannekoek and the Workers’ Councils*. **“συνθήκες ενότητας”:** πβλ. Μαρξ και Ένγκελς: *Η Γερμανική Ιδεολογία* (Μέρος I, κεφ. 4, ενότητα 6): “Ο κομμουνισμός...μετατρέπει της υπάρχουσες συνθήκες σε συνθήκες ενότητας”.

30 Στμ. *Pronos*: ολλανδικό κίνημα αντικουλτούρας στα μέσα της δεκαετίας του 1960 που εστίασε στην πρόκληση βίαιων απαντήσεων από τις αρχές χρησιμοποιώντας μη-βίαια “δολώματα”. Είχε προηγηθεί το κίνημα *nozem* ενώ το κίνημα των χίπις μπορεί να ειπωθεί ως συνέχειά του. Το *Prono* ιδρύθηκε το 1965, από τον *Robert Jasper Grootveld*, έναν αντικαπιταλιστή ακτιβιστή και τους αναρχικούς *Roel van Duijn* και *Rob Stolk*. Ο όρος χρησιμοποιήθηκε τόσο για το κίνημα συνολικά όσο και για τα μεμονωμένα μέλη. Διαλύθηκε επίσημα τον Μάιο του 1967.

31 Στμ. Στα ελληνικά είναι διαθέσιμο εδώ: <http://www.blaumachen.gr/wp-content/uploads/2009/11/Watts-IS-GR.pdf>

32 Στμ. Πάνεκουκ: *Εργατικά Συμβούλια*, εκδόσεις Ελεύθερος Τύπος, 1996.

117. Αυτό το προϊόν δεν είναι τίποτα άλλο από τους ίδιους τους παραγωγούς, των οποίων ο στόχος δεν έχει γίνει τίποτα άλλο από την δική τους την ικανοποίηση/εκπλήρωση: πβλ. Χέγκελ: *Διαλέξεις στην Φιλοσοφία της Παγκόσμιας Ιστορίας: Εισαγωγή*, (Nisbet, σελ. 83, 86): “τα άτομα της παγκόσμιας ιστορίας...αντλούν την καθολική αρχή της οποίας την πραγματοποίηση επιτυγχάνουν από τον ίδιο τον εαυτό τους· δεν είναι, όμως, δική τους εφεύρεση, αλλά είναι αιώνια παρούσα και απλά τίθεται στην πράξη από αυτά τα άτομα και τιμάται στο πρόσωπό τους. Καθώς όμως την αντλούν από τον εαυτό τους, από μια πηγή που δεν ήταν προηγουμένως διαθέσιμη, εμφανίζονται να την αντλούν από τον εαυτό τους και μόνο· και η καινούρια τάξη του κόσμου και οι καλές πράξεις που επιτυγχάνουν εμφανίζονται να είναι δικό τους επίτευγμα, δικό τους προσωπικό συμφέρον και δημιουργία...Καθώς η καινοτομία που έφεραν στον κόσμο ήταν δικός τους προσωπικός στόχος, αντλούν την αντίληψή τους γι’ αυτήν από τον ίδιο τον εαυτό τους και ήταν ο ίδιος ο στόχος τους αυτός που πραγματοποίησαν”.

118. Η εμφάνιση των εργατικών συμβουλίων στο πρώτο τέταρτο αυτού του αιώνα: δείτε René Riesel: “*Preliminaries on Councils and Councilist Organization*” (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 270-282· επεκταμένη έκδοση, σελ. 348-362), που εξετάζει τα συμβούλια στη Ρωσία (1905), τη Γερμανία (1918-1919), την Ιταλία (1919-1920), την Ισπανία (1936-1939) και την Ουγγαρία (1956).

119-121. Αυτές οι τρεις θέσεις ανακεφαλαιώνουν ουσιαστικά το “*Ελάχιστο Ορισμό των Επαναστατικών Οργανώσεων*”³³ της ΚΔ (Ανθολογία της ΚΔ, σελ. 223· επεκταμένη έκδοση, σελ. 285-286).

121. οι πολεμιστές οι ίδιοι είναι τα θεμελιώδη όπλα: πβλ. Χέγκελ: *Φαινομενολογία του Πνεύματος* (Miller #383, σελ. 230; Baillie, σελ. 404): “Ποιο θα είναι το αποτέλεσμα της ίδιας της σύγκρουσης...πρέπει να αποφασιστεί από τη φύση των ζωντανών όπλων που φέρουν οι ίδιοι οι αντίπαλοι. Γιατί τα όπλα δεν είναι τίποτα άλλο παρά η φύση των ίδιων των αντιπάλων, μια φύση που κάνει την εμφάνισή της και για τους δύο αντίστροφως ανάλογα. Ποια είναι τα όπλα είναι ήδη φανερό από αυτό που είναι υπόδηλα παρόν σε αυτή τη σύγκρουση”.

122. δεν μπορεί πλέον να πολεμήσει την αλλοτρίωση με αλλοτριωμένες μορφές πάλης: πβλ. Χέγκελ: *Φιλοσοφία της Ιστορίας* (Μέρος 4, Ενότητα 2, σελ. 3): “Η Εκκλησία έδωσε τη μάχη ενάντια στην βαρβαρότητα της φιληδονίας με έναν τρόπο εξίσου βαρβαρικό και τρομοκρατικό με αυτόν του ανταγωνιστή της”.

123. “άνθρωποι χωρίς ποιότητες”: αναφορά στο μυθιστόρημα του Robert Musil *The Man Without Qualities*.

33 Στμ. Στα ελληνικά στην ανθολογία *Το Ξεπέρασμα της Τέχνης*, εκδόσεις Ύψιλον, 1999, σελ. 376.